

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**OPAKOVANÉ MOTIVY V KYTICI Z POVĚSTÍ
NÁRODNÍCH K. J. ERBENA**
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Melingerová

Specializace v pedagogice, Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 30. červen 2016

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Viktoru Viktorovi, CSc. za pomoc, cenné rady a odborné vedení v průběhu řešení a zpracovávání této práce.

Obsah

Úvod	3
1. Erbenova tvorba	4
2. Erben v kontextu mytologie	9
2.1. Kytice:	9
2.2. Poklad:	9
2.3. Svatební košile:	10
2.4. Polednice:	11
2.5. Zlatý kolovrat	11
2.6. Štědrý den:	12
2.7. Holoubek:	13
2.8. Záhořovo lože:	14
2.9. Vodník:	14
2.10. Vrba:	15
2.11. Lilie:	16
2.12. Dceřina kletba:	16
2.13. Věštkyň:	17
3. Některé závažné motivy v Kytici z pověstí národních	18
3.1. Smrt	18
3.2. Žena	21
3.3. Voda	24
3.4. Strom	27

3.5. Květ	29
3.6. Hrob.....	32
3.7. Kolovrat.....	34
Závěr:.....	36
Resumé	37
Seznam použité literatury	38

Úvod

Jediná básnická sbírka Karla Jaromíra Erbena Kytice z pověstí národních je jednou z klíčových knih 19. století. Mezi oblíbenou poezií patří i v dnešní době. Proto jsem si ji také vybrala pro svou bakalářskou práci.

Ráda bych více nahlédla do historie této sbírky, která lidem dodávala naději i ve chvílích, jako byly ty, v nichž vládl v Čechách bachovský absolutismus. Také bych se chtěla věnovat tomu, proč Erben zvolil jako formu svých básní baladu. Ráda bych se také dostala k samému vzniku jednotlivých básní a jejich řazení ve sbírce, z níž chtěl Erben vytvořit dokonalý celek

Dále se chci v této práci zaměřit na původ balad, které Erben zpracovával z pověstí a legend a které slýchal jako malý chlapec nebo které v pozdějším věku vyhledával.

Hlavním úkolem v této práci bude vyhledat některé vybrané opakované motivy, protože se jich ve sbírce nachází opravdu mnoho. Budu se snažit vyhledat motivy, mezi něž bude patřit smrt, žena, voda, květ, hrob, kolovrat a jejich funkci a významové posuny.

1. Erbenova tvorba

Kytice Karla Jaromíra Erbena vychází poprvé v roce 1853. Toto období nazval Jan Neruda „časem za živa pohřbených“. Za toto označení mohl tehdejší ministr vnitra Bach a jeho absolutismus.¹ Podmínky, během nichž se začala utvářet národní společnost, nebyly dobré, a to zejména kvůli upírání nejzákladnějších práv. Mnoho obrozenců, mezi které patřili například vědci, spisovatelé, dramatici a básníci, byli nuceni vykonávat práci ve více oblastech národní kultury „*Je proto s podivem, jak obrozenská věda, především historie a jazykozpyt, rychle přerostly své původní poslání, totiž poznáním minulosti posilovat národní sebevědomí a ustálit spisovný jazyk, a dosáhly světové úrovně.*“² Antonín Grund o této době napsal: „*Je to desetileté období politické persekuce a vládního absolutismu, podlamujících záměrně také české snahy kulturní.*“³ I přes jeho snahy zabránit národnímu uvědomění, vznikaly knihy, které národní vědomí posílilo, a mezi tyto knihy patří kromě jiných i sbírka básní *Kytice z pověstí národních*.

Zájem Erbena o jazyk podpořil František Palacký, se kterým se Erben seznámil při studiích. František Palacký pozitivně zhodnotil jeho báseň *Poklad*, zásluhou toho se Erben dostal do okruhu významných spisovatelů. Díky jeho pomoci začal Erben pomáhat při přípravných historických pracích, především přepisování archivních pramenů. Vzhledem k této práci se dostal do archivů měst, mezi které patří například Klatovy, Horažďovice, Strakonice, Domažlice, České Budějovice, Třeboň, Jindřichův Hradec a také další v městech jižních Čech, z nichž čerpal materiály, s nimiž později pracoval ve sbírkách pohádek a písní.⁴

Dle Antonína Grunda je tato jediná básnická sbírka Karla Jaromíra Erbena „*soubor balad, který ukazuje na svéráznou podstatu české lidovosti kořenů obecně slovanských, jež je ukryta v pověstech a bájích, sílí ujařmený národ a dodává mu víry v budoucnost.*“⁵ Její první vydání obsahovalo 12 básní. Část těchto básní byla publikována v časopisech,

¹ Kytice / Karel Jaromír Erben ; připravil, ediční poznámku a doslov napsal Rudolf Havel ; ilustroval Jan Zrzavý. -- 6. vyd. v Odeonu.. -- Praha : Odeon, 1988. -- str. 165.

² Kytice : pověstí národní / Karel Jaromír Erben ; doslov napsal Karel Dvořák. -- 5. vyd. v Čs. spis.. -- Praha : Československý spisovatel, 1988. -- str. 108.

³ Kytice / Karel Jaromír Erben ; k vydání připravil Antonín Grund, který také napsal doslov a Rudolf Skřeček. -- 4. vyd.. -- Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. -- str. 170.

⁴ Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmir Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2. upr.. -- Brno : Host, 2013. -- str. 237.

⁵ Kytice / Karel Jaromír Erben ; k vydání připravil Antonín Grund, který také napsal doslov a Rudolf Skřeček. -- 4. vyd.. -- Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. -- 174, [5] s.170.

například balada *Poklad* byla poprvé vydána v časopise *Vesna* v roce 1838. Druhá část básní byla pro čtenáře novinkou. Karel Jaromír Erben v dopisech adresovaným přátelům tvrdí, že básně v této sbírce jsou z dob mládí, „z let studentských, a některé potom také později také byl udělal“.⁶ V dopise svému příteli Rybičkovi psal, že se jedná o díla dodělaná nebo opravená, ale podle rozborů textů rukopisů se prokázalo, že mnohé básně sepsal Erben až pro sbírku *Kytici*. Pro tento čin má Julius Dolanský dvě vysvětlení. Prvním důvodem mohla být autorská skromnost. Druhé vysvětlení je takové, že Erben chtěl odvést pozornost od opakované změny termínu vydání (o záměru vydat sbírku básní přemýšlel Erben už na přelomu 40. a 50. let), a toho, že sbírka vznikla jako odpověď na situaci v zemi.⁷

Jako formu pro zpracování lidové slovesnosti si zvolil Erben baladu, a to hned z několika důvodů. Prvním důvodem bylo to, že „je lidového původu a že nejlépe udržela mytický odkaz dávných předků“⁸, a druhým důvodem bylo to, že balada byla na konci 18. a začátkem 19. století obecně oblíbená. Erben „je romantik, který věří v mythus, v spravedlnost sudby, v uměřenost lidského osudu, v zákonitostech národního údělu“⁹. Vybrané celonárodní nebo místní pověsti zařazené do *Kytice* poukazovaly na stáří a originalitu českého národa, posilovaly mysl, upadající do beznaděje v bachovské éře, ale mířící k boji za národní osobitost. Jádrem všech básní je „mythologicko-baladické nazírání životního údělu člověka v jeho základních projevech a vztazích. Erben silou svého umění obrátil pozornost národa, zájem českého vzdělance k odkazu lidovému, k těm pohádkám, pověstem, zvykům a obyčejům, v nichž jsou ukryty zbytky slovanského bájesloví a mravního názoru, v nichž doznívají dávné, pohanské kultury náboženské a zápasí s křesťanskou morálkou prostého srdce upřímně věřícího“.¹⁰ I když se balady opírají o mytologii nebo křesťanství, stále mají blízko k realitě, a to i přesto, že v nich vystupují nadpřirozené, démonické i strašidelné bytosti. Téměř v každé baladě se autor zaměřil na vztah člověka k člověku i ke společnosti, můžeme se také potkat s vnitřním bojem člověka

⁶ Karel Jaromír Erben : studie s ukázkami z díla / Julius Dolanský. -- 1. vyd.. -- Praha : Melantrich, 1970. -- 440, [6] s., [54] s. obr. příl. str. 106.

⁷ Karel Jaromír Erben : studie s ukázkami z díla / Julius Dolanský. -- 1. vyd.. -- Praha : Melantrich, 1970. -- str. 106.

⁸ *Kytice* / Karel Jaromír Erben ; připravil, ediční poznámku a doslov napsal Rudolf Havel ; ilustroval Jan Zrzavý. -- 6. vyd. v Odeonu.. -- Praha : Odeon, 1988. -- str. 169.

⁹ *Kytice* / Karel Jaromír Erben ; k vydání připravil Antonín Grund, který také napsal doslov a Rudolf Skřeček. -- 4. vyd.. -- Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. -- str. 172.

¹⁰ *Kytice* / Karel Jaromír Erben ; k vydání připravil Antonín Grund, který také napsal doslov a Rudolf Skřeček. -- 4. vyd.. -- Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. -- str. 172.

o vlastní duši, vyrovnanost a klid, setkáváme se zde i s nadpřirozenými bytostmi, mezi které patří polednice, vodník, věštkyně, sudička, mrtví. Mezi hlavní boj patří také boj dobra se zlem. Každá balada zachycuje životní příběh, kterým je vyjadřované osudové drama v symbolických obrazech. Vždy, když se člověk proviní, následuje krutý, často nepřiměřený trest. Erbenovy balady překvapí dramatickým spádem a častými dialogy. Autor se nezdržuje složitým popisem postav, ale jen nastíní jejich výrazné rysy. Na popis prostředí mu stačí jen podnětné detaily. To vše a mnohé další, jako je styl a jazyk, stavba slok, ať už melodická nebo rytmická, stavba veršů, využil Erben ze svých zkušeností při studiu lidového umění. Tímto počinem se Erben zařadil na vrchol české baladistické poezie.¹¹

Nyní bych se chtěla vrátit k přesnějšimu rozdělení básní podle období, neboť dílo nebylo vytvořené ihned, ale autor na něm pracoval několik let. Dle Antonína Grunda tedy sbírka obsahovala básně ze tří tvůrčích období. První z nich byla raná baladika, ke které řadíme umělecky vyspělou *Polednici*. Jako další období můžeme určit 40. léta, kdy vznikla pověst *Poklad*. A třetí období, vrcholné, z počátku 50. let. Z prvního období pochází již zmíněná báseň *Polednice*, která byla napsaná nejspíš v roce 1834, otištěna byla až v roce 1840, po ní následuje *Poklad*, který byl poprvé otištěn v roce 1838, napsán byl o rok dříve, tedy v roce 1837. O několik let později vznikají balady z dalšího období Erbenovy tvorby. Na příklad v roce 1843 byla otištěna v příloze časopisecky v Literární příloze k Věnci balada *Svatební košile*. Balada *Zlatý kolovrat* byla poprvé otištěna v *Kytici* a pochází nejspíš z roku 1844. Po *Zlatém kolovratu* následoval *Štědrý den*, otištěn v roce 1848. První náčrty pochází z let 1837-1841. Dalším dílem byl *Holoubek*, který byl otištěn 1851. Ostatní zbylé básně, mezi něž patří *Vrba*, *Dceřina kletba*, *Vodník*, *Záhořovo lože*, *Věštkyně* a báseň, která uvádí celou sbírku, *Kytice*, vznikly v období od roku 1851 do první poloviny roku 1852 pro sbírku *Kytice z pověstí národních*.¹²

I přes to, že básně vznikaly skoro dvacet let, básník dokázal vytvořit dokonalý celek. Tyto časově různorodé básně byla potřeba sjednotit, a tak došlo k úpravám textu starších básní. Mezi tyto úpravy patřilo např. vylepšení čtyřstopého trocheje *Pokladu*, výměna zastaralých a knižních výrazů i zásah stylistický. Mezi další úpravy patří například vynechání citoslovcí v *Pokladu*, které se často opakovaly, z původního *nás, hle! obohatit*

¹¹ *Kytice* / Karel Jaromír Erben ; k vydání připravil Antonín Grund, který také napsal doslov a Rudolf Skřeček. -- 4. vyd. -- Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. -- str. 173.

¹² Karel Jaromír Erben / Antonín Grund. -- V Praze : Melantrich, 1935. -- 257 s., obr. příl. str. 64.

žádá na Jenž nás obohatit žádá nebo ha, teď nemáš pro mě vnady na nenalézám v tobě vnady. V básni *Svatební košile* změnil dvojverší: *po něm mé celé toužení, bez něho život nic není* na *u něho život jarý květ – bez něho však mě mrzí svět, nebo verš jen pojd' a pospěš děvče mé* na jemnější verzi *pospěš, pospěš děvče mé!*. I balada *Štědrý den* prošla proměnou, při které se básník snaží přiblížit k dokonalosti.¹³

Celková kompozice sbírky je taková, že básně nejdou chronologicky za sebou podle svého vzniku, ale autor si dobře promyslel kompozici. V první polovině sbírky jsou většinou balady starší, v druhé je nová tvorba. Obě tyto části si ovšem odpovídají. Například úvodní báseň *Kytice* a konečná *Věštkyně*. Obě tyto básně mají společný motiv, a to například národně buditecký, politický. Tato shoda ovšem není jen u těchto dvou básní, ale provází nás celou knihou, např. *Poklad* a *Dceřinu kletbu* spojuje mateřská láska a vina, *Svatební košile* a *Vrbu* vztah mrtvých a živých, v *Polednici* a *Vodníkovi* vystupují nadpřirozené bytosti, *Zlatý kolovrat* a *Záhořovo lože* spojuje pohádková tematika. Poslední dvě básně, jež jsem ve výčtu nezmínila, jsou *Holoubek* a *Štědrý den*. Tyto dvě básně spolu jako jediné nekorespondují. Karel Jaromír Erben měl v plánu „uvít“ *Kytici* ze třinácti básní. Ta třináctá měla být balada *Svatojánská noc*, které měl odpovídat *Štědrý den*, a střed celé sbírky měla tvořit balada *Holoubek*. *Svatojánská noc* ovšem zůstala nedokončena. Svatojánskou noc zvolil Erben proto, že stejně jako *Štědrý den* i *Svatojánskou noc* provází mnoho pověr.¹⁴ Tato výstavba nemá jen funkci okrasnou, nýbrž „*paralelnost je příznačný stavební prvek poetický, je tedy jedním nápadným úkazem, který folklorní látku a mýtus s ní spjatý uvádí do systémově odlišného řádu, do sféry poetična: mýtus se tu nejprve stává básní, aby mohl být jakožto mýtus v svém teď už existenčně cizorodém prostředí znovu čten a vnímán jako mýtus*“.¹⁵

Během dalšího, druhého vydání v roce 1861, měl Erben nutkání doplnit sbírku další básní a oddílem *Písní*. Tímto činem byla kompozice básní ještě více porušena vloženou básní *Lilie*. Autor vložil tuto báseň mezi básně *Vrba* a *Dceřina kletba*. Tímto zásahem byla porušena architektonická výstavba díla, kdy už sobě básně neodpovídají tak jako ve vydání prvním. Touto změnou, kdy postavil dvě básně se stejným motivem vedle sebe, uškodil i

¹³ Karel Jaromír Erben / Antonín Grund. -- V Praze : Melantrich, 1935. -- 257 s., obr. příl. str. 65.

¹⁴ Karel Jaromír Erben / Antonín Grund. -- V Praze : Melantrich, 1935. -- 257 s., obr. příl. str.65.

¹⁵ *Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmír Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2., upr.. -- Brno : Host, 2013. -- str. 239.*

oněm zmíněným básním. S druhým vydáním přišla i další změna, a to taková, že kromě přidání Lilie, byla přidána i část „ Písně“, které tvoří Erbenovy prvotiny a tvorba příležitostná. Z tohoto důvodu se změnil i název knihy a to na Kytice z básní. I přes tyto nedostatky bylo dílo do pěti let rozebráno, proto se Erben rozhodl ke třetímu vydání. O toto vydání mělo zájem mnoho vydavatelů, avšak další vydání měl na starost opět Jaroslav Pospíšil jako předešlá. Toto vydání vyšlo bohužel až po smrti Erbena, v únoru roku 1871, a to v podobné podobě jako vydání druhé. I toto vydání provázely autorské změny. Například na začátku básně Štědrý den změnil básník verš „*tma jako v hrobě*“ z původního „*tma jako v pytli*“, v Pokladu změnil verš „*což to asi může býti*“ a ve Svatebních košilích doplnil dvojverší: *u něho život jarý květ – bez něho však mě mrzí svět.*¹⁶

Dle Rudolfa Havla prozrazuje, že smyslem sbírky je znovuoživení mytologického odkazu předků v prostých pověstech. Tito předkové byli ještě v těsném spojení s přírodou, se střídáním ročních období a s ním spojenými zvyky.¹⁷

¹⁶ Karel Jaromír Erben / Antonín Grund. -- V Praze : Melantrich, 1935. -- str. 66-67.

¹⁷ Kytice / Karel Jaromír Erben ; připravil, ediční poznámku a doslov napsal Rudolf Havel ; ilustroval Jan Zrzavý. -- 6. vyd. v Odeonu.. -- Praha : Odeon, 1988. -- str. 169.

2. Erben v kontextu mytologie

2.1. Kytice:

Úvodní báseň *Kytice* může sloužit jako ideový a programový úvod celé sbírky.

Pověst, podle které Erben napsal svou baladu, pochází z Klatovska. Básník z pověsti použil pouze námět o původu mateřídoušky. Vznik básně se odhaduje na léta 1852-1853.

¹⁸Tato báseň začíná verši:

Zemřela matka a do hrobu dána,

siroty po ní zůstaly.(...)

Zemřelá matka zde zřejmě představuje vlast, která pod bachovskou vládou upadá. Odráží se v ní jak pochmurná, tísnivá, dobová nálada po prohrané revoluci, tak nově se vzrnávající naděje na lepší budoucnost národa. ¹⁹

Báseň dále pokračuje tím, že na hrobu matky vzrostly drobné kvítky mateřídoušky. Z těchto květů je „ve skrovnou kytici“ uvita sbírka. Julius Dolanský tvrdí, že „*takovými květy mateřídoušky jsou i prosté pověsti vlasti naší milé*“.²⁰ Mnozí badatelé, kteří Kytici zkoumali, našli shodu s polskými autory Mickiewiczem a se *Słowackým*. Zatímco Mickiewicz si zvolil symboliku rostlin, petrklíč (Pierwiosnek), Erben zvolil mateřídoušku. Podobu se *Słowackým* je v motivu pohřbívání otce, který jako jediný pamatoval svobodnou vlast.²¹

2.2. Poklad:

Jako další báseň, která spoluutváří kruh z květů, je *Poklad*. Pověst, ze které Erben čerpal, se neobjevuje jen u nás, ale i jinde v Evropě. Nalézáme ji například v legendě o sv. Klimentu papeži, kdy se každý rok v určitý den rozevře moře a zjeví se hrob Klimenta. Jednoho dne se tam vydá matka s dítětem a ve strachu o svůj život, když se moře začalo

¹⁸ Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmír Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2., upr.. -- Brno : Host, 2013. -- str. 241.

¹⁹ Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmír Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2., upr.. -- Brno : Host, 2013. -- str. 241.

²⁰ Karel Jaromír Erben : studie s ukázkami z díla / Julius Dolanský. -- 1. vyd.. -- Praha : Melantrich, 1970. - str. 112.

²¹ Karel Jaromír Erben : studie s ukázkami z díla / Julius Dolanský. -- 1. vyd.. -- Praha : Melantrich, 1970. -- str 112-113.

zase zavírat, tam dítě zapomněla. O rok později se k hrobu matka vydala znova a našla své dítě, jak spí na stále stejném místě.²²

Erbenova balada se odehrává v blízkosti venkovského kostela na Velký pátek. Žena, která drží v náruči malé dítě, pospíchá do kostela, když se jí zjeví chodba pod zem, vábí ji světlo. Když vstoupí, je oslepena pokladem. Pro svou chamtivost položí dítě a začne sbírat stříbro i zlato, postupně své bohatství odnáší a na dítě ve skále zapomene. Její bohatství se proměnilo v kamení. Když si uvědomí, co provedla, vrací se na místo, ale žádný vchod zde už není. Až za rok, na Velký pátek, se chodba opět otevře a matka nalezne své dítě živé a zdravé.

2.3. Svatební košile:

Balada *Svatební košile* se v Čechách vypravuje různými způsoby, ale tato pověst je známá i v jiných evropských zemích. Vyprávějí ji téměř všichni Slované. Erben se ovšem inspiroval vyprávěním, které slýchal jako malý chlapec a které mu bylo připomenuto přítelem Adamem Vitochem. Tuto tematiku chtěl Erben zpracovat do své sbírky již dávno, ale neměl dostatek materiálů. Proto spojil vyprávění s podobnou národní písní, z níž si zapamatoval pouze některé části, a s dalšími vampýrskými baladami, které byly v této době velmi oblíbené, např. Byronovo dílo *Upír*. Badatelé také nachází shody u dalších autorů, mezi něž patří například Bürger, Mickiewicz, Žukovskij. I u nich lze také předpokládat inspiraci z folklorního podání.²³

Pověsti s touto revenantskou tematikou vyprávějí o tom, jak si umrlec přijde pro svou milovanou (např. na Slovensku, ve Skotsku) nebo také sestru (v Srbsku, Malorusové). Takto rozšířený původ poukazuje na stáří pověsti.²⁴

Oproti ostatním baladám nepoužil Erben tragický konec, kdy nevěsta vstoupí do hrobu, ale ten, kdy se schová do umrlčí komory a zachrání se. Tento motiv je považován za slovanský.

²² Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmir Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2., upr.. -- Brno : Host, 2013. -- str. 242.

²³ Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmir Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2., upr.. -- Brno : Host, 2013. -- str. 243.

²⁴ Kytice / Karel Jaromír Erben ; k vydání připravil Antonín Grund, který také napsal doslov a Rudolf Skřeček. -- 4. vyd.. -- Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. -- str. 144-145.

2.4. Polednice:

Jedna z Erbenových nejznámějších a nejstarších básní vznikla díky pověrám o temné bytosti, která se zjevuje a děsí v čase poledním.

Dle některých badatelů, mezi něž se řadí např. J. Máchal, jde o pozůstatek slovanských pověr, kdy v pravé poledne neslyšíme žádné zvuky ani na polích, ani po lesích, všude je jen táhlé, někdy až strašidelné ticho. V tomto čase se nedoporučuje chodit po lesích, protože nás polednice může oklamat.²⁵

I zde můžeme najít shodu s dalším autorem, který Erbena inspiroval. V překladu Goethova Krále duchů vystupuje otec se synkem, ten se zalekne přízraku. Jeho otec ho ve snaze zachránit drží v náruči tak, že se synek udusí²⁶.

U Erbena byl děj podobný. Matka, jež vaří oběd pro svého muže, v rozčilení zavolá na své neposlušné dítě polednici. Když se polednice skutečně objeví v jejich domě, matka lituje svého činu a nechce jí dítě vydat. Tiskne ho k sobě tak silně, až dítě uškrtí. Když se otec vrátí domů, najde matku v mdlobách držící své mrtvé dítě v náruči.

2.5. Zlatý kolovrat

Zatímco postava Erbenovy *Polednice* přechází do díla Strakonický dudák aneb Hody divokých žen J. K. Tyla, pověst o zlatém kolovrátku si Erben vyprosil od Boženy Němcové, která pověst zpracovávala pro svou sbírku Národních báchorek.²⁷

Podobnou pověst nachází Erben i v jiných zemích, např. v Polsku nebo v jihoruských zkazkách. Můžeme zde předpokládat shodu s polskými autory a jejich díly, mezi které patří například Aleksander Chodźko s dílem Maliny, K. W. Wojcicki s básní Pieszcalka, Miczkiewicz s Lilií i Słowacki s Balladynou.²⁸

²⁵ Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmír Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2., upr.. -- Brno : Host, 2013. -- str. 244.

²⁶ Karel Jaromír Erben : studie s ukázkami z díla / Julius Dolanský. -- 1. vyd.. -- Praha : Melantrich, 1970. - - 440, [6] s., [54] s. obr. příl. str.85.

²⁷ Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmír Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2., upr.. -- Brno : Host, 2013. -- str. 245.

²⁸ Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmír Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2., upr.. -- Brno : Host, 2013. -- str. 245.

Pohádková balada je rozdělena do šesti částí. V úvodu dochází k setkání krále s krásnou přadlenou Dorou. Dora ho tak okouzila svou krásou, že ji požádá o ruku, dívka mu ale řekne, že musí požádat o svolení macechu, která je s vlastní dcerou ve městě. Ve druhé části se král vrací, aby požádal o svolení k sňatku. Ze dveří vyleze „babice“, která mu chce podstrčit svou vlastní dceru. Tu král odmítá, chce pouze krásnou Doru. Třetí část začíná ráno, kdy se mají všechny tři vydat na hrad. Tato část je nejtragičtější, protože macecha s dcerou Doru zabijí jako zvěř. Odsekají jí ruce a nohy a vypíchnou jí oči, které si odnesou s sebou na hrad. Král nepozná záměnu nevěst a vezme si vlastní dceru „babice“. Po čase musí král odjet do boje a manželce přikáže, aby zatím pilně předla. Ve čtvrté části se vracíme na místo vraždy Dory, kde se objeví stařeček, který zbytek jejího těla odnesl do jeskyně a poručil pacholetu, aby šel na zámek vyměnit zlatý kolovrátek, přesličku a kužel za Dořiny nohy ruce a oči. Části těla polil živou vodou, která tělo zase spojila a oživila. V předposlední části se král vrací domů a ptá se ženy, zda dodržela slib a předla. Žena králi ukázala zlaté náčiní, které si pořídila, a král ji žádá, aby upředla zlatou nit. Žena jeho přání splní, ale když začne příst, z kolovratu se ozval vrčivý hlas, který prozradil vraždu Dory. Když slyšel, co dcera s matkou provedly, vydal se do lesů hledat Doru. V poslední, šesté části dochází k šťastnému konci, kde král nalézá Doru a vrací se s ní na hrad. Matku i sestru potká stejný osud jako Doru, jsou jim usekány končetiny, vyňaty oči a ostatky jsou pohozené vlkům v hlubokém lese. Zlatý kolovrat už nikdy nikdo neviděl.

V básni si můžeme povšimnout zajímavého motivu živé vody. U Slovanů se nachází živá a mrtvá voda, která má moc spojit a oživit tělo. Další zajímavostí je, že Erben pro svou báseň použil motiv kolovrátku, který vyzradí hrůzný čin, zatímco v pověsti Čechů, Poláků a Malorusů vyzradí smrt píšťalka z vrbového proutí.²⁹

2.6. Štědrý den:

Tato báseň pochází jako jiné z kořenů lidové slovesnosti, ale z větší části je báseň fabulací autora. Sám Erben upozorňuje na spojení zvyků a pověr Štědrého večera s podobnými zvyky Slovanů, a to především Rusů, Poláků a Srbů. U Slovanů nenajdeme jiný den, ke kterému by se vázalo tolik pověr. Kromě jiného také Erben čerpal z maloruských vánočních koled, a to hlavně ve druhé části básně, ve které také použil

²⁹ Kytice / Karel Jaromír Erben ; k vydání připravil Antonín Grund, který také napsal doslov a Rudolf Skřeček. -- 4. vyd. -- Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. -- 174, [5] s. str.146.

zpěvy z lidové pověry, v nichž se vypráví o spatření budoucího osudu. Také u této básně jsou znatelné shody se Šlowackým a jeho díly.³⁰

V první části se setkáváme s venkovskou pohodou, přadlenami, čekajících v teple krbu na Štědrý den.³¹ Ve druhé části se dozvídáme o tradicích spojených se Štědrým dnem. Obdarován je hospodář, jeho zvířata i ovocné stromy a dětem se slibuje, že pokud vydrží půst, uvidí zlatoušky. Děvčata se vydávají k jezeru, kde na hladině mohou vidět svou budoucnost. Ve třetí části dochází k bližšímu seznámení s Hanou a Marií. Tato jména zvolil Erben záměrně, protože byla oblíbená v českém prostředí. Jejich krásu přirovnává ke květům. Nastala půlnoc a děvčata chtěla nahlédnout do své budoucnosti. Zatímco Hana viděla svého milého a svatbu s ním, Marie viděla, jak ji nesou v rakvi. Ve čtvrtém zpěvu se naplní věštby, kdy si Hana vzala svého milovaného Václava a Marie měla pohřeb. Poslední část nás posunula v ději přesně o rok, kdy se nacházíme opět v teplé světnici, kde děvčata předou len, ovšem dvě děvčata mezi nimi chybí.

2.7. Holoubek:

Další básní, kterou Erben zařadil do sbírky *Kytice*. Má název *Holoubek*.

Tento motiv vysvětluje Erben ve svých poznámkách tak, že ve slovanských národních písních a pověstech se objevuje čistá duše v podobě bílé holubice, dle míry provinění se zbarvuje do tmavé nebo přechází na podobu krkavce, který představuje duši zločince. I v této básni autor použil jen motiv holoubka a prozrazení vraždy manžela a zbylý děj si vymyslel.³²

Příběh této balady začíná pohřbem manžela s popisem okolí venkovského hřbitova. Nešťastná vdova potkává po cestě z pohřbu mládence, který si ji chce vzít. Nejprve truchlí za manžela, ale po měsíci je svatba. Od doby pohřbu vyrostl u hrobu nebožtíka doubek, na kterém sedává bílý holoubek. Tento holoubek neustále žalostně vrká a připomíná ženě její krutý čin. Vdova toto vrkání už nemůže vydržet. V poslední části se dozvídáme, že žena se raději utopila pod tíhou viny.

³⁰ Karel Jaromír Erben : studie s ukázkami z díla / Julius Dolanský. -- 1. vyd.. -- Praha : Melantrich, 1970. - 440, [6] s., [54] s. obr. příl. str.166-167.

³¹ I tento motiv domácí pohody a pracovitosti je častým námětem naší i světové písňové tvorby.

³² *Kytice* / Karel Jaromír Erben ; k vydání připravil Antonín Grund, který také napsal doslov a Rudolf Skřeček. -- 4. vyd.. -- Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. -- 174, [5] s. str.148.

2.8. Záhořovo lože:

Tato báseň je jedna z nejrozsáhlejších básní ve sbírce. Erben na ní pracoval nejdéle ze všech. Poprvé se o ni pokusil v roce 1836, další pokusy jsou z let 1837 a 1843. Podobu básně, kterou známe z Kytice, vytvořil Erben začátkem roku 1851.³³

I tato báseň má původ v lidové tradici. Pověst podobné této se vypráví nejen v Čechách, ale i v Polsku a Lužici a pochází z počátků křesťanství. Také mezinárodní legenda o pokání hříšníka je známá v Čechách i na Slovensku. Se slovenskou pověstí se shoduje i část balady, kdy biskup vyše posla pro vodu. Opět se tu také objevuje motiv přeměny duše v holubici jako v předešlé básni.³⁴

Báseň vypráví o poutníkovi, který se vydal na cestu do pekla pro úpis o jeho duši. Při této cestě narazí na loupeživého Záhoře. Loupežník Záhoř zabil zatím každého, kdo prošel po cestě, a jeho vraždu si zaznamenal na kyj z jabloně. Stejný plán měl i s mladým poutníkem, který mu ovšem sdělil cíl své cesty. Záhoř ho ušetřil pod podmínkou, že mu přinese zprávu, co ho čeká v pekle. Poutník se tedy vydává dál. Záhoř marně čekal na jeho návrat, už i litoval, že ho ušetřil, když v tom se ozval mladíkův hlas. Poutník vyprávěl o zážitcích s ďáblem a satanem, že i ďábel se bojí lože, které je pro Záhoře připravené. Ten se bál svého osudu, a tak se začal vyzpovídávat poutníkovi ze svých činů. Ten mu vzal jeho kyj, zasadil ho mezi skály a poradil mu, ať prosí Boha o odpuštění do konce svého života. Po devadesáti letech se vydává nyní už biskup se svým pomocníkem do téhož lesa, a protože je staříčkový biskup unavený, pošle mladíka pro vodu. Ten se zatoulá až na místo, kde nachází vzrostlou jabloň. Když se snaží utrhnout jablko, vyruší ho hlas z kmenu, který mu to zakazuje. Vylekaně se vydává k biskupovi, který se tam nechá odvést. Po setkání Záhoře s biskupem dochází k jeho odpuštění a umírá, o chvíli déle umírá i biskup. Obě jejich duše se proměňují v bílé holubice.

2.9. Vodník:

Erbenův *Vodník* byl napsán pro sbírku Kytice z pověstí národních. Balada byla zachována ve dvou zlomcích, z nichž pouze druhý, se podobá básni ve sbírce. Erben nebyl

³³ Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmír Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2., upr.. -- Brno : Host, 2013. -- 290 s. ; 21 cm, str.248-249.

³⁴ Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmír Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2., upr.. -- Brno : Host, 2013. -- 290 s. ; 21 cm, str.248-249.

první, kdo zpracovával námět vodníka. Před ním tento námět použili například Čelakovský, Marek a Němcová.³⁵

Erben se při psaní Vodníka opět inspiroval slovanskými pověstmi, obzvláště lužickosrbskou a slovinskou. Lužická pověst vypráví o dívce provdané za vodníka, která ho prosila, zda by ji pustil na souš do kostela. Pod podmínkou, že nezůstane na požehnání, ji pustil, avšak ona neuposlechla a zůstala do konce, Vodník pak z pomsty zabil jejich dítě. Postavu vodníka chtěl Erben zpracovat tak, jak si ji pamatoval z vyprávění v dětství v Miletíně - vodník je dobrácký, potměšilý, ale také plný zloby. K této představě ještě přidal informace ze zkazek o hasrmanovi, jež objevil v Praze. To mu ovšem nestačilo, protože potřeboval přidat na dramatickosti, použil i pověst o lesním muži, který odvlékl ženu do lesa, vzal si ji, a když se jí podařilo utéct, z pomsty roztrhl dítě na dvě půlky.³⁶

Příběh vypráví o dceři, která neuposlechla proseb své matky, aby nechodila k jezeru, protože se jí zdál zlý sen o tom, že jí strojí svatbu s vodníkem. Dcera se tam i přes varování vydala. Při praní pod ní praskla lávka a dívka propadla do moci vodníka. Ve vodní říši byla nešťastná a velmi se snažila vodníka přemluvit, aby mohla svou matku navštívit. Když vodník svolil, matka jí chtěla zabránit, aby se k Vodníkovi vrátila. Vodník si pro ni několikrát přišel, ale matka ho pokaždé odehnala. Když ani o půlnoci dcera neuposlechla, zabil jejich nevinné dítě. Tím potrestal ji i její matku.

2.10. Vrba:

Této pověsti předchází Erbenův výklad o tom, že se pověst u Slovanů ani jinde nikde nenachází. Připouští ovšem existenci pověstí, ve kterých se člověk přeměňuje ve strom nebo v jinou věc nebo také o přeměně lidské duše ve zvíře. Jediným příkladem, kde strom nemůže žít bez duše a duše bez člověka, nalézá v okolí Bydžovska. Do této pověsti přidal i slovanské zvyky, a to hádání z vody anebo motiv sudičky. Badatelé zde nachází látkovou shodu s Viktorou Boženy Němcové.³⁷

V tomto příběhu se setkáváme s manželským párem. Muž se své ženě svěřil s trápením: přes den je jeho žena zdráva, ale v noci leží jako mrtvá. Má strach o její zdraví, žena mu

³⁵ Karel Jaromír Erben / Antonín Grund. -- V Praze : Melantrich, 1935. -- 257 s., obr. příl. str. 90-91.

³⁶ Karel Jaromír Erben / Antonín Grund. -- V Praze : Melantrich, 1935. -- 257 s., obr. příl. str. 90-91.

³⁷ Kytice / Karel Jaromír Erben ; k vydání připravil Antonín Grund, který také napsal doslov a Rudolf Skřeček. -- 4. vyd. -- Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. -- 174, [5] s. str.151.

prozradí, že jí nemůže nic pomoci, protože má takový osud věštěn. Muž se i přesto nechce vzdát, a proto vyhledá „babku“, která mu poradí, že duši své milé najde ve vrbě s bílou kůrou u potoka. Muž se tam hned vydá a vrbu podsekne. Jakmile tak učiní, zjišťuje, že zemřela i jeho paní. Muž zarmoucen svým činem vrací se zpět k vrbě, které vyčítá, že ho připravila o půl živobytí. Ta mu poradila, ať z prkének nechá udělat kolébku a proutky zasadí. Až malý syn vyrostе, bude vyřezávat píšťalky a tím bude v kontaktu se svou matkou.

2.11. Lilie:

Tato báseň byla napsána k druhému vydání Kytice. Řadí se mezi poslední Erbenovu baladu. Námět byl čerpán nejspíše ze slovenské pohádky od Boženy Němcové a k dispozici měl i rukopis Douchova Upíra.³⁸

Tato báseň je dějové pokračování Svatebních košilí, kdy se panna vrátí ze hřbitova a doma umírá. Protože lidé mají strach, že má vampýrskou krev, pohřbívají ji v lese. Další linie příběhu je velmi podobná Erbenově.³⁹

Báseň *Lilie* vypráví o mladé panně, která si přála být pohřbená v lese, protože na hřbitově by trpěla nářkem sirotků a vdov. Do tří let od pohřbu se na jejím hrobě objevil květ lilie. Když tento květ náhodně objeví při lovu pán, má touhu ho mít doma. Sluha se o ni má starat, avšak třetí den zavolá svého pána, že lilie chodí po sadu. Panna se bojí slunečních paprsků. Pán ji však ujistí, že ji ochrání, když si ho vezme. Proběhne svatba, ale po čase je pán povolán do služby krále. Matka se měla o synovu choť postarat, ale zabila ji i její dítě. Když se pán vrací, má zlost na svou matku, kterou přirovnává k zlé hadici a přeje jí stejnou smrt.

2.12. Dceřina kletba:

Tato balada pohází z let 1851-1852. Na rozdíl od všech ostatních ji Erben nedoplnil poznámkami, kterými by objasňoval její původ. Pro svou podobu bývá často spojována se skotskou baladou Edvard, kde se syn přiznává k vraždě otce své matce. Motivy matky

³⁸ Karel Jaromír Erben / Antonín Grund. -- V Praze : Melantrich, 1935. -- 257 s., obr. příl. str. 93.

³⁹ Karel Jaromír Erben / Antonín Grund. -- V Praze : Melantrich, 1935. -- 257 s., obr. příl. str. 93.

vražednice se nachází i v německém básnictví, ale stává se také častým tématem v lidových písních.⁴⁰

Báseň tvoří rozhovor matky s dcerou. Matka se dcery ptá, proč je tak smutná, dcera se přiznává k vraždě holoubátka, ale matka pozná, že to není pravda. Dcera se tedy doznává, že se nejednalo o holoubě, ale o její dítě, jež počala v nemanželském svazku s hochem, který ji chodil domů těšit. Předtím než se dívka oběsila, proklela hochu svůdníka i matku, že o ni dostatečně nepečovala.

2.13. Věstkyně:

Erben chtěl svou sbírku završit velkolepým závěrem. Opět se v této básni vrací k politice a do období absolutismu, ale upozorňuje i na naši českou minulost. Báseň má stejně jako *Kytice* funkci národně uvědomovací a výchovnou. Vznikala od 40. let až do druhého vydání *Kytice* z pověstí národních.⁴¹

Jednotlivé pověsti čerpá např. z Kosmovy kroniky, z několika starých prorockých knížek, a sám Erben posbíral několik drobných prorockých pověstí z různých míst Čech, například z pověstí Bydžovska, z Kostelce nad Orlicí.⁴²

Tato báseň má podtitul *Úlomky*, to značí, že je složena ze samostatných částí. Ve druhém vydání již šlo o uzavřený skladebný celek.

V jednotlivých částech této básně se nachází poselství České země. Ve vstupní části věstkyně poskytne sklíčenému národu naději v podobě pověstí. V dalších dvou částech se autor zaměřil na dávné období naší země, které čerpal od Kosmy. V úlomcích se setkáváme s mnoha slavnými historickými postavami české historie, mezi které patří Libuše, Přemysl Oráč, blaničtí rytíři, Svatopluk. V jedné z částí se nachází proroctví o Karlu IV., Brunčvíkovi. Tyto části se vrací od minulosti naší země k přítomnosti a hlavně k politickým událostem doby. Poslední z úloмок Erben sepsal jako reakci na politiky, kteří stáli proti F. Palackému.

V úlomcích často nacházíme proroctví o blažené zemi, kterou se mají Čechy zase stát.

⁴⁰ Karel Jaromír Erben : studie s ukázkami z díla / Julius Dolanský. -- 1. vyd.. -- Praha : Melantrich, 1970. - 440, [6] s., [54] s. obr. příl., str.268.

⁴¹ Karel Jaromír Erben / Antonín Grund. -- V Praze : Melantrich, 1935. -- 257 s., obr. příl., str.95-96.

⁴² *Kytice* / Karel Jaromír Erben ; k vydání připravil Antonín Grund, který také napsal doslov a Rudolf Skřeček. -- 4. vyd.. -- Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. -- 174, [5] s.,str. 152-153.

3. Některé závažné motivy v Kytici z pověstí národních

3.1. Smrt

Jedním z motivů v Erbenově sbírce, kterým se budu zabývat, je motiv smrti. Smrt se objevuje v každé básni, ale pokaždé můžeme vidět významový posun, který se nachází u všech motivů.

Jako první nacházím tento motiv v baladě *Kytice*. Zde je smrt součástí a uzavřením života každého z nás, ale v hlubším významu můžeme konstatovat, že autor reaguje na trýznivou situaci za éry Alexandera Bacha. Úvodní verše znějí:

Zemřela matka a do hrobu dána,

siroty po ní zůstaly.(...)

Dle Dolanského si Erbenovi současníci dobře uvědomovali, co tím Erben myslel, protože i oni sami si připadali jako sirotci, kteří pohřbívají naději jara 1848.⁴³

V dalších básních použil Erben motiv smrti jako trest, např. v baladě *Poklad* je matka potrestána pro svou chamtivost nejistotou, jestli její dítě žije nebo zemřelo mezi zlatem a stříbrem ve skalní dutině.

Několikrát motiv smrti se nachází v baladě *Svatební košile*. Objevuje se zde v různých podobách. Poprvé se s ní setkáváme ve verších - jedná se o úmrtí rodičů

(...)Žel bohu, kde můj tatíček?

Již na něm roste trávníček!

Žel bohu, kde má matička?

Tam leží – podle tatička!

Sestra do roka nežila,

bratra mi koule zabila.(...)

⁴³ Karel Jaromír Erben : studie s ukázkami z díla / Julius Dolanský. -- 1. vyd.. -- Praha : Melantrich, 1970. - 440, [6] s., [54] s. obr. příl.,str. 112.

Zoufalá dívka se modlí a žádá o svého milého a přitom se rouhá. Ten se jí sice vrátí, ale již nežije. To poznáváme až veršů o jeho hrozném zraku, dechu otravném jako jedu a ledovém srdci. Kromě těchto dvou podob smrti se objevuje také záchrana dívky před smrtí v podobě úniku do umrlčí komory, kde se ovšem nachází další mrtvé tělo, které se na prosby umělce zvedá. Kromě tohoto umrlce se v básni nachází i další, nejprve vstávají z hrobů o pěkné noci nebo ve verších, kdy dívku umrlec popohání, protože hosté už na ně čekají.

(...) „ „ Jen pojd' a pospěš, děvče mé,

však brzo již tam budeme.

Hosté čekají, čeká kvas,

a jako střela letí čas. –

Co to máš na té tkaničce,

na krku na té tkaničce? “ “(…)

V baladě *Zlatý kolovrat* je mladá Dora zabita nevlastní matkou a sestrou, totéž čeká i je v podobě trestu za svůj zruďný čin.

(...)Z hlavy jim oči vyňaty,

ruce a nohy uťaty:

co prve panně udělaly,

toho ted' na se dočekaly

v lese hlubokém.(…)

Stejně tak je smrtí potrestána i matka v *Polednici*, která neudrží svůj hněv a sešle na své dítě démonickou polednici. I v baladě *Vodník* je dcera potrestána za neuposlechnutí vodníka zabitím vlastního dítěte. Tato balada je jediná, ve které je potrestané smrtí nevinné dítě.

Další příklad smrti v baladách objevujeme ve *Štědrém dni*. V tomto příběhu chtěly dívky nahlédnout do své budoucnosti. Zatímco jedna viděla svou svatbu, druhá vlastní smrt.

Dalším oddílem motivu smrti je vražda. Tuto podobu nacházíme ve *Zlatém kolovratu*, ale i v dalších básních jako jsou *Vodník*, *Holoubek*, *Záhořovo lože*, *Vrba*, *Lilie* a *Dceřina kletba*. V *Holoubkovi* otráví žena svého manžela, aby si mohla vzít jiného, sama se pak pod tíhou viny zabije. Záhoř zabije každého pocestného, který se k němu přiblíží, pak se dokonce života kaje, aby mu bylo odpuštěno. V závěru umírá společně s biskupem a proměňují se v bílé holubice. Ve *Vrbě* manžel podřízne vrbu s dobrým úmyslem, oprostí od ní duši své ženy, ta je s ní spjata tak, že také umírá.

(...)Umřela tvá paní milá,

jak by kosou s'tata byla;

zdráva chodíc při své práci,

padla, jako strom se skácí;(...)

V *Lilii* nejprve dívka umírá, na jejím hrobě objeví muž lilii a vezme si ji domů, tam zabíjí matka jeho choť, ve chvíli, kdy ji má ochraňovat. Za tento čin jí syn přeje smrt. V *Dceřině kletbě* dcera zabila své nechtěné dítě, matce se nejprve nechtěla přiznat, tvrdila, že zabila holoubátko, ale matka poznala, že jí dcera lže.

Poslední báseň, kterou jsem ještě nezmínila je *Věštkyně*. I zde se objevuje motiv smrti. Motiv smrti je zde brán jako osudová samozřejmost. I když nastane smrt, není to považováno za konec, ale za nový začátek. Smrt se zde blíží mytologickému či filozofickému výkladu světového řádu.

*(...), „Řeka si hledá konce svého
v moři,*

plamen se k nebi temení;

co země stvoří, sama zase rozboří;

avšak nic nejde v zmaření.(...)

(...)Jisté a pevné jsou osudu kroky,

co má se státi, stane se;

a co den jeden v své pochová toky,

druhý zas na svět vynese.“(...)

Dále se zde autor potýká se smrtí, kdy národ přirovnává k probodnutému ostrým mečem, ale až bude národu nejhůře, povstanou i mrtví v zájmu za jeho existenci.

3.2. Žena

Následujícím důležitým motivem ve sbírce Kytice s pověstí národních je žena. Žena má v této knize velký význam, ne-li největší ze všech motivů. Erben tento motiv použil ve všech básních sbírky snad kromě *Záhořova lože*, ve které se nachází pouze zmínka o loučení mladíka s pannou.

Erben v Kytici znázornil mnoho obrazů žen. V Kytici je žena často spojena s tragickou událostí nebo s osudovou změnou. Erben představil ve svých baladách podobu žen od mladých dívek, manželek až po matky, ženy jsou leckdy přirovnávány k babici, viz *Zlatý kolovrat* - „*Vyšla babice, kůže a kost*“ - a nadpřirozené bytosti, jako je Polednice, kterou Erben popisuje takto:

(...), Malá, hnědá, tváře divé

pod plachetkou osoba;

o berličce, hnáty křivé,

hlas vichřice podoba! .“(…)

Nejčastější podobou je žena jako matka, která by měla ochraňovat své dítě. Takovou matkou byla žena, na jejímž hrobě vykvetla mateřídouška. Matka, která v této funkci ochraňovatelky zklamala, byla žena, jež pro bohatství zapomněla své dítě ve skále v *Pokladu*. V *Polednici* matka neměla čas na své neposlušné dítě a zavolala na něj přízrak polednici.

(...)A zas do hrozného křiku –

„ I bodejž tě sršeň sám -!

Že na tebe, nezbedníku,

Polednici zavolám!“(…)

Další matkou je macecha ve *Zlatém kolovratu*. Tato matka si zachovala cit jen pro svou vlastní dceru. Pro její dobro a s její pomocí zabije dceru nevlastní, právě tu krásnou přadlenu, kterou si chce vzít princ za ženu. V baladě *Vodník* je motiv ženy jako matky použit hned ve dvou případech. Prvním z nich je matka, která radí své dceři, aby nechodila

k jezeru. Chce ji ochránit před vodníkem. Bojí se o ni a v závěru balady ji nechce pustit zpět do vodní říše.

(...),, „ Nikam nechod', dcero moje!

Zradu kuje vodní vrah;

ač že péči máš o dítě,

mně o tebe větší strach. ...“ “(...)

Další ženou v této baladě je dcera, která neuposlechla přání své matky, a proto se stala vodníkovou ženou a s ním pak měla dítě. Tato žena se provinila - neuposlechla vodníkův příkaz a jako trest následovala smrt dítěte. Tato dívka byla dcerou, manželkou i matkou.

Lilie obsahuje ženský motiv v podobě matky. Ta se měla starat o synovu manželku, která se původně vtělila do květu lilie. Matka o ni špatně pečovala, ji i její dítě utrápila. Manželka se opět převtělila v lilii.

(...),, „Ó matko, matko, ty hadice zlá!

Čím ublížila tobě žena má?

Otrávila jsi žití mého květ:

bodejž i tobě zčernal boží svět!“ “(...)

V *Dceřině kletbě* vystupuje matka, jež sice svou dceru milovala, ale ta jí vyčetla, že ji špatně vychovala, a nezaslouží si proto klidnou smrt. I zmiňovaná dcera byla na malý okamžik matkou, než zabila své nechtěné dítě.

Ženy v *Kytici* nepředstavují jen matky s dcerami, ale také mladé ženy, které čekají na manžela, jako je tomu ve *Svatebních košilích* nebo *Štědrém dni*.

Ve *Svatebních košilích* čeká dívka na svého milého, který odešel do ciziny. Tak intenzivně si přeje jeho návrat, že by si raději zkrátila život, než aby žila bez něho.

(...),, Maria, panno přemocná,

ach budiž ty mi pomocna;

vrat' mi milého z ciziny,

květ blaha mého jediný;

milého z ciziny mi vrat' –

aneb život můj náhle zkrat: ... “(…)

Když se objeví u jejího domu, vydá se na cestu s ním. Vyhoví mu ve všech jeho přáních, například aby po cestě odhodila modlitební knihy, růženec i křížek po své mamince. Ve *Štědrém dnu* jsou dívky dvě, Hana s Marií. Obě dívky byly pracovité a zvědavé. Chtěly se dozvědět o své budoucnosti, a proto nahlédly do jezerní hladiny o štědrovečerní noci. Tento čin se jedné z nich vymstil. Zatímco Hana se vdávala za milovaného Václava, Marie umírá.

V baladách *Holoubek* a *Vrba* je žena pojata jako manželka. V *Holoubkovi* vystupuje smutná vdova, která otrávil svého manželka, a posléze se znova provdala. Naopak ve *Vrbě* žena miluje svého muže. Toho však trápí fakt, že se v noci duše jeho ženy přesouvá do vrby. Manžel si proto nechá poradit od další ženy, babky. Na její radu vrbu podřízne a nevědomky zabije i svou ženu. Ženská duše zůstává ve vrbě a nadále ochraňuje své dítě.

(...),, „ Umřela tvá paní milá,

zdráva chodíc při své práci,

jak by kosu s'ata byla;

padla, jako strom se skácí; ... “(…)

Poslední ženskou postavu najdeme v básni *Věštyně*. Zde vystupuje žena, která věští budoucnost národa. Dodává mu víru v těžkých dobách a ochraňuje národ. Stejně je tomu i v úvodní básni.

3.3. Voda

Tento přírodní motiv, motiv vody, často souvisí s tragickou událostí, především v podobě slz, které v básních představují smutek ať už z vlastních chyb, samoty, viny nebo smutek v těžkých časech.

V *Pokladu* pláče matka poté, co ztratí své dítě ve skalní dutině, v komnatách s pokladem. Ve *Svatebních košilích* zase dívka, která opuštěná čeká na svého milého, až se vrátí. Ve *Zlatém kolovratu* Erben popsal situaci okolo vraždy mladičké Dory tak, že :

(...), „Hory a doly zaplakaly,

kterak dvě ženy nakládaly

s pannou ubohou!“ (...)

Holoubek má v úvodu vyobrazenou situaci, kdy mladá vdova oplakává svého manžela. Poutník v *Záhořově loži* pláče, než se vydá na svou pouť do pekla. Ve *Vodníkovi* se matka s dcerou v pláči těší, že se konečně mohly setkat. Ženu, jejíž duše se přemisťuje do vrby, neprobudí ani pláč jejího dítěte. Panna v *Lilii* nechce být pohřbena na hřbitově, protože je zde mnoho smutku a slz, a raději by ležela u lesa. Velmi výrazný je motiv vody ve formě slz v závěrečné *Věštkyni*, která začíná:

(...), „Když oko vaše slzou se zaleje,

když na vás těžký padne čas,

tehda přináším vám naděje,

tu se můj věští ozve hlas.“ (...)

Další podobu motivu vody nacházím ve formě toku, nejčastěji potoku nebo řeky.

V *Pokladu* je tento motiv použit jen jako doplnění popisu krajiny, kde žena běží v černém lese za potokem. Přes vody, luka, bažinou pospíchá umrlec se svou nevěstou ve *Svatebních košilích*. Žena v *Holoubkovi* neunesse tíhu svého činu a jejím vysvobozením se stane utonutí.

(...), „Teče voda, teče,

vlna vlnu stíhá,

a mezi vlnami

bílý šat se míhá.

Tu vyplula noha

tam zas ruka bledá:

žena nešťastnice

hrobu sobě hledá! – “(…)

Naopak v baladě *Vrba* je voda živlem, díky kterému může duše ženy uvězněné ve vrbě zůstat v kontaktu se svým dítětem. V závěrečné *Věštkyňi* je motiv řeky použit jako symbol plynoucího času.

(...), „Řeka si hledá konce svého v moři,

plamen se k nebi temení;

co země stvoří, sama zase zboří:

avšak nic nejde v zmaření.“(…)

Ve *Zlatém kolovratu* a *Záhořově loži* se setkáváme s vodou, o kterou hrdina žádá k občerstvení.

(...), „A před chalupou s koně hop!

a na chalupu: klop, klop, klop!

„Hola hej! otevřte mi dvěře,

zbloudil jsem při lovení zvěře,

dejte vody pít!“(…)

(...), ... Synu můj žízním! Ohledni se vůkol:

tuším, ač není-li mdlých smyslů mámení,

tuším, že mi blízké najdeš občerstvení,

aby byl dokonán můj života úkol. “ “(...)

Ve *Zlatém kolovratu* je ještě jeden motiv vody. Živé vody, s jejíž pomocí se tělo spojí a uzdraví.

(...),, Podej mi, chlapče, živé vody,

necht' bude tělo beze škody,

jako bývalo. “ “(...)

Kromě dětského pláče a potoku se objevuje v básni *Vrba* ještě hádání z vody, které se nachází ve verši:

(...),, Sedí babka při ohnisku,

měří vodu z misky v misku, ... “ “(...)

Motiv vody je také velmi důležitý v básních *Štědrý den* a *Vodník*, kde se jedná o jezero.

Ve *Štědrém dni* nahlíží dívky v noci v tuto magickou dobu do vodní hladiny jezera, aby nahlédly do své budoucnosti.

Balada *Vodník* se odehrává téměř celá v okolí jezera a na jeho dně. To se nejprve objevuje jako obraz místa, kde sedává vodník na topole a šije si oblek na svatbu. Dále se objevuje jezero jako místo, kam si chce dívka jít i přes matčiny obavy vyprat šátečky. Poté se objevuje popis vodníkovy obydli a života pod vodou. Erben je popisuje jako neveselé, šeré místo, kam ani sluneční paprsky nedosáhnou. Jedinou její společností jsou ryby a raci, kteří jí byli na svatbě, a její synek s vodníkem.

(...), „*Nevesely, truchlivy,*

jsou ty vodní kraje,

kde si v trávě pod leknínem

rybka s rybkou hraje.

Tu slunéčko nezahřívá,

větrík nezavěje:

chladno, ticho – jako žel

v srdci bez naděje. “(...)

3.4. Strom

V Erbenově díle se často opakuje motiv stromů, ať už v podobě lesů, které dokreslují krajinu, jako je tomu v baladě *Poklad*, kde Erben zkratkovitě popisuje okolí kostela:

(...), „*Na pahorku mezi buky,*

kosteliček s věží nízkou; “(...)

I panna ve *Svatebních košilích* doprovází svého milého „*lesní pustinou*“. Král ze *Zlatého kolovratu* narazí na chalupu, když jede „*okolo lesa*“, také Dora absolvuje cestu se svou matkou a sestrou přes les, kde ji zabijí a nechají ležet „*v hluboké pusté křovině*“. Zachrání ji stařeček. V baladě *Štědrý den* je krajina dokreslena takto:

(...), „*Pod lesem, ach pod lesem,*

na tom panském stavě,

stojí vrby stařeny,

sníh na šedé hlavě. “

„Jedna vrba hrbatá

tajně dolů kývá,

kde se modré jezero

pod ledem ukrývá. “(...)

U hrobu zabitého v baladě *Holoubek* vyrostl doubek, na kterém sedávala jeho duše v podobě bílého holoubka a žalostně vrká. *Vodník* zase sedává na *topole podle skal* u jezera, panna měnicí se v lilii nechce být pohřbena na hřbitově, protože je tam mnoho smutku, ale raději by ležela v okolí lesa.

*(...), „Pochovejte mne v podzelený les,
tam na mém hrobě kvěsti bude vřes;
ptáčekové mi tam budou zpívati:
srdéčko moje bude plesati.“ (...)*

Další zajímavý motiv stromu se nachází v *Záhořově loži* a ve *Věštkyňi*.

V *Záhořově loži* se s lesem setkáváme již od začátku balady. Poutník vstupuje do *temného lesa*, nad kterým *plynou šedivé mlhy*. V tomto lese také narazí na Záhoře, který se žije u dubu:

*(...)král věkovitý nad věčnou pouští:
k nebesům holé vypínaje čelo,
zelená ramena drží na vše strany;
tuhý oděv jeho hromem rozoraný,
a pod oděvem vyhnité tělo:
dutina prostranná, příhodná velmi -
pohodlný nocleh lité lesní šelmy! (...)*

Dalším motivem stromu v této básni je motiv zapíchnutého jabloňového kyje mezi skály, z kterého vzroste po devadesáti letech košatý strom plodící zlatá jablka. Podobný motiv sazení prutů lísky se nachází i v závěrečné básni *Věštkyně*.

*(...)Položil rádlu a propustil voly:
„Odkud jste vyšli, jděte zpět!“
a své bodadlo zarazil tu v poli,
aby pučelo v list i květ. (...)*

Takto zasazené „bodadlo“ mělo tři pruty, ale pouze jeden se udržel. Legenda říká, že až nastanou i lepší časy, *obživne i mrtvá sněť*.

Poslední motiv stromu se nachází v baladě *Vrba*. Zde je jediný příklad ze sbírky, ve které se duše ženy přemísťuje do vrby.

(...), „*Kterak nemá mrtvá býti,*

Jdi k potoku pod oborou,

když má jen půl živobyti?

najdeš vrbu s bílou korou;

Ve dne s tebou živa v domě,

žluté proutí roste na ní:

v noci duše její v stromě.

s tou je duše tvojí paní! “ “ (...)

3.5. Květ

Nejčastěji se motiv květu ve sbírce objevuje jako výraz krásy.

Ve *Zlatém kolovratu* vyšla *dívčina jako květ*. Ve *Štědrém dni* byly děvčata Marie s Hanou jako *jarní růže květ*. V této básně byl i *švarný ženich jako květ*. Zemřelá Marie je popsána jako *panenská lilie*. V *Holoubkovi* praví mladík o vdově jako o pěkné růži.

Ve *Svatebních košilích* je motiv květu použit k přirovnání Marie s děťátkem jako *růže s poupátkem*. Také život je často přirovnáván ke květu. Takto tomu je například v baladě *Svatební košile*, kdy se dívka obrací s prosbou k Marii, aby jí vrátila milého nebo ať jí zkrátí život, který popisuje takto:

(...) *u něho život jarý květ –*

bez něho však mě mrzí svět. (...)

Ve *Vodníkovi* přirovnává dívka svůj život k rozdrčené a zahozené růži. Kromě tohoto motivu je zde použit i květ leknínu, zdůrazňuje vodní říši.

Dále se motiv květů objevuje jako ukazatel času. Takto je motiv použit v básních *Štědrý den* a *Záhořovo lože*. Ve *Štědrém dni* i *Záhořově loži* květy značí jaro. Zatímco ve *Štědrém dni* se v sadech i na polích objevují květy, v *Záhořově loži* se zazelenaly lesní ratolesti a rozvoněly se fialy. Ve *Věštkyni* květy značí lepší časy.

(...)I vzejde setí, jaře bude kvéstí,

bujně se zaskví zlatý klas:

a s ním i vzejde země této štěstí,

a stará sláva vstane zas.(...)

V básních se také objevuje len, který předou, a v některých básních jej má sázet dívka, která se chce vdávat. Takto je tomu ve *Svatebních košilích* i ve *Štědrém dni*.

(...)Zasej, má milá, zasej len,

vzpomínej na mě každý den,

první rok přádla hledívej,

druhý rok plátno polívej,

třetí košile vyšívej:

až ty košile ušiješ,

věnečky z routy poviješ.(...)

(...)Tma jako v hrobě, mráz v okna duje,

v světlici teplo u kamen;

v krbu se svítí, stará podřimuje,

děvčata předou měkký len.(...)

Ve *Zlatém kolovratu* je květ použit jako možná smrt, která může pána potkat v bitvě, kam se musí vydat.

(...)Nevrátím- li se z bitvy zpět,

omladne naší lásky květ!

Zatím na věrnou mou památku

hled' sobě pilně kolovrátku,

pilně doma před!(...)

V *Dceřině kletbě* je květ použit jako nástroj odpuštění a smrti – šibenice.

(...)Půjdu hledat květu toho,

matko má!

půjdu hledat květu toho,

kterýž snímá viny mnoho

a zbouřenou chladí krev.(...)

Motiv květu je nejdůležitější v básních *Kytice* a *Lilie*. V obou básních se žena převtěluje do květu. V *Kytici* je to zemřelá matka, které se zželelo svých dětí. Tyto děti poté našly v kvítkách mateřidoušky útěchu. V *Lilii* zemřela dívka. Erben v této básni použil hned několik motivů květin.

Umřela pana v době jarních let,

jako když uschne mladé růže květ;

umřela panna, růže v poupěti –

škoda jí, škoda v zemi ležeti!(...)

Dalším motivem je lilie, která vykvetla na hrobě dívky a ze které se později proměnila dívka.

(...)Vstávej, pane můj, chyba v odkladě:

tvá lilie se vláčí po sadě;

pospěš, nemeškej, pravýť nyní čas:

tvá lilie si divný vede hlas!(...)

3.6. Hrob

Motiv hrobu se v Kytici z pověstí národních vyskytuje poměrně často. V úvodní *Kytici* je motiv hrobu vyobrazen jako místo, kam chodily děti truchlit, a kde začali růst kvítky mateřídoušky.

(...)Zemřela matka a do hrobu dána,

siroty po ní zůstaly;

i přicházely každičkého rána

a matičku svou hledaly.(...)

V *Pokladu* je motiv hrobu použit jako ukazatel času, kterého od události uplynulo mnoho.

(...)Stařec mnoho pamatuje,

mnohoť i dožrálo hrobu:

avšak lid si ukazuje

ještě místa po tu dobu.(...)

Ve *Svatebních košilích* je největší výskyt tohoto motivu. Nejprve se dozvídáme, že je pěkná noc, při které vstávají mrtví z hrobů. Poté se děj přesouvá k hřbitovu – království umrlce. Hrob je zde také použit jako místo, kam odložil svatební košile, které pro ně dívka ušila. V básni se také objevuje verš:

(...)Tělu do hrobu přísluší

běda, kdos nedbal o duši!(...)

V závěru básně najdou lidé jdoucí na mši otevřený hrob a pannu v umrlčí komoře.

Ve *Štědrém dni* Erben použil přirovnání *tma jako v hrobě*. V této básni se také objevuje rakev, kterou vidí Marie ve vodní hladině a v které později i leží.

V *Holoubkovi* se hřbitov objevuje na začátku básně a také se tam Erben vrací i na konci. Motiv hrobu se zde objevuje také.

(...)Na pahorku tráva,

u hlavy mu doubek,

na doubku sedává

běloučkový holoubek.(...)

Hrobu si nezaslouží žena, která otrávila svého muže a zabila se pod tíhou viny. Ani Záhoř neměl žádný hrob. Proměnil se v hromádku prachu, u kterého byla jen ostružina na jeho památku.

Ve *Vodníkovi* by dívka raději byla na souši než ve vodníkově království.

(...)Tam na zemi za kostelem

u černého kříže,

aby má matička zlatá

měla ke mně blíže.(...)

V *Lilii* chtěla dívka být pochována raději u lesa než na hřbitově, kde zaznívá nářek vdov a sirotků.

(...)Pochovejte mne v podzelený les,

tam na mém hrobě kvěsti bude vřes;

ptáčkové mi tam budou zpívati:

srděčko moje bude plesati.(...)

Dcera v *Dceřině kletbě* nechce, aby matka měla klid v hrobě, protože ji špatně vychovala.

Ve Věštce je ukryt kostel v hloubi země zatopen vodou.

(...)Však nezůstane věky věkův v hrobě:

odtekouť jednou vody zas,

i vstane kostel v bývalé ozobě

a zavzní slavně zvon hlas.(...)

3.7. Kolovrat

Tento motiv se ze zmiňovaných motivů objevuje ve sbírce nejméně.

Poprvé se tento motiv objeví ve *Zlatém kolovratu*. Nachází se zde zlatý kolovrat, který prodává pachole za nohy mladé Dory falešné nevěště.

Tento kolovrat vyzradí čin, který sestra spáchala, je tedy nástroj spravedlnosti.

(...)Vrrr – zlou to předeš nit!

Přišla jsi krále ošidit:

nevlastní sestru jsi zabila,

údův a očí ji zbavila –

vrrr – zlá to nit!(...)

Když nevěsta takto hraje na kolovrat, pán domu neví, co to znamená, a žádá, aby ještě předla. Takto přede celkem třikrát, než se král dozvěděl celou pravdu o své milované Doře.

Ve *Štědrém dni* se tento motiv objevuje podruhé, ale s významem pohybu času. V úvodu se objevují tyto verše:

(...)Toč se a vrč, můj kolovrátku,

ejhle adventu již nakrátku,

a blízko, blizoučko Štědrý den!(...)

V závěru básně se objevují verše podobné.

(...)Toč se a vrč, můj kolovrátku,

všeckoť ve světě jen na obrátku,

a život lidský jako sen!(...)

Zatímco v první ukázce se dívky těší na *Štědrý den*, až nahlédnou do své budoucnosti, ve druhé jde o obecné moudro, že nic netrvá věčně.

Závěr:

Úkolem této práce bylo seznámení se sbírkou básní Kytice z pověstí národních od Karla Jaromíra Erbena, vyhledáním základních motivů, které se opakují, a jejich významovým posunem.

V první části jsem se věnovala vzniku této sbírky. Nejprve jsem stručně zmínila období Bachovského absolutismu a podmínkami, který tento režim přinášel, zájmem Erbena o jazyk podpořený Františkem Palackým.

Dále jsem se věnovala prvním vydání sbírky Kytice z pověstí národních, jednotlivými básněmi a jejich prvním vydáním. V této části se také nachází vysvětlení formy básní, proč Karel Jaromír Erben zvolil zrovna baladu, řazení těchto básní a jejich celková kompozice, kterou Erben chtěl vytvořit dokonalý celek. Kromě prvního vydání jsem se zabývala také druhým a třetím, ve kterém proběhly změny, mezi které patří například doplnění vydání o další baladu, oddíl Písní, nebo pouze autorské změny některých balad.

Ve druhé části práce jsem se zabývala původem jednotlivých balad, které Erben čerpal z pověstí a legend českých, ale i z jiných zemí a stručným popisem jednotlivých balad.

V poslední, třetí části jsem se věnovala některým závažným motivům v Kytici z pověstí národních. Pro svou práci jsem vybrala několik motivů, kterými jsem se zabývala. Patří mezi ně motiv smrti. Ten se objevuje téměř v každé baladě buď jako smrt přirozená, vražda, nebo jako trest za čin. Také motiv ženy je důležitý pro tuto sbírku. Ženy jsou zobrazovány v mnoha podobách a téměř vždy s sebou přináší nějakou tragickou událost či okamžik. Dalším motivem je voda, která je ve sbírce nejčastěji ve formě slz, ale také jako přírodní živel, nebo také strom, který například ve formě lesa dokresluje krajinu, převtěluje se do něj duše nebo slouží jako „ukazatel“ lepších časů. Dále jsem se věnovala motivu květů, ke kterým Erben často přirovnával krásu mladých dívek. Poslední dva motivy, které jsem vyhledávala, byly hrob a kolovrat.

Resumé

das Resümee

Der Zweck dieser Bachelorarbeit war einige ausgewählte sich wiederholende Motive in der „Kytice z pověstí národních“ von Karel Jaromír Erben aufsuchen und beschreiben.

Zuerst habe ich im ersten Teil die politische Situation im Zeitraum der Entstehung der „Kytice z pověstí národních“ kurz beschrieben. In diesem Teil habe ich mich auch mit Änderungen in der Ausgabe in Jahren 1853, 1861 und 1871 und mit der Gesamtkomposition befassen.

Im zweiten Teil habe ich die Problematik des Ursprunges der Sagen, von denen Erben seine Inspiration entnahm untersucht und die Deutung der einzelnen Balladen erforscht.

Im letzten Teil habe ich einige sich wiederholende Motive in der Balladesammlung „Kytice“ aufgesucht. Für meine Arbeit habe ich das Motiv des Todes, der Frau, des Wassers, des Baumes, der Blüte, des Grabes und des Spinnrads gewählt. Für eine bessere Übersicht habe ich bei einigen Motiven ein Beispiel gewählt.

Alle Motive, die ich für meine Arbeit ausgewählt habe, erscheinen in der Sammlung mehrmals. z. B. das Motiv des Todes und der Frau ist in fast jeder Ballade, aber immer mit einer anderen Bedeutung.

Seznam použité literatury

Karel Jaromír Erben / Antonín Grund. -- V Praze : Melantrich, 1935. -- 257 s., obr. příl.

Kytice / Karel Jaromír Erben ; k vydání připravil Antonín Grund, který také napsal doslov a Rudolf Skřeček. -- 4. vyd.. -- Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. -- 174, [5] s.

Kytice ; České pohádky / Karel Jaromír Erben ; [text edičně připravil a komentář napsal Mojmír Otruba ; pro nové vydání upravil Tomáš Stejskal]. -- V České knižnici vyd. 2., upr.. -- Brno : Host, 2013. -- 290 s. ; 21 cm.

Kytice : pověsti národní / Karel Jaromír Erben ; doslov napsal Karel Dvořák. -- 5. vyd. v Čs. spis.. -- Praha : Československý spisovatel, 1988. -- 129 s.

Karel Jaromír Erben : studie s ukázkami z díla / Julius Dolanský. -- 1. vyd.. -- Praha : Melantrich, 1970. -- 440, [6] s., [54] s. obr. příl.

Kytice / Karel Jaromír Erben ; připravil, ediční poznámku a doslov napsal Rudolf Havel ; ilustroval Jan Zrzavý. -- 6. vyd. v Odeonu.. -- Praha : Odeon, 1988. -- 173 s. : il.